

# **Biblioteksbus i Gävle!**

**En förstudie angående införandet av  
biblioteksbusverksamhet i Gävle kommun**



**Biblioteksbus i Gävle!**  
**En förstudie angående införandet**  
**av biblioteksbusverksamhet i Gävle kommun**

Ann-Kristin Bos  
Hans Blomqvist  
Gävle bibliotek

Januari 2019

## Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte.....	5
1.2 Metod.....	5
2. Bakgrund.....	5
3. En översikt över biblioteksbusverksamhet.....	6
3.1 Fordonstyper.....	6
3.2 Verksamhet.....	10
3.3 Några internationella trender.....	13
3.4 Miljövänliga alternativ.....	13
3.5 Digital teknik.....	14
3.6 Medier.....	15
3.7 Driftsformer och organisation.....	16
4. Lokala förutsättningar.....	17
4.1 Gävles befolkning.....	17
4.2 Bostadsområden och byggande i Gävle.....	17
5. Var ska en biblioteksbus stanna?.....	18
5.1 Offentlig verksamhet.....	18
5.2 Land och stad.....	19
6. Varifrån ska biblioteksbusen utgå?.....	20
7. Kostnader.....	21
8. Några intressanta idéer.....	22
9. Slutsats.....	22
9.1 Detta föreslår vi i Gävle.....	23
9.1.1 Fordon och miljö.....	23
9.1.2 Utrustning och innehåll.....	23
9.1.3 Verksamhet.....	24
9.1.4 Driftsformer och organisation.....	25
9.1.5 Kostnader.....	25
10. Avslutning.....	26
11. Litteratur och källor.....	28
12. Bilagor.....	30
12.1 Studiebesök, Sundsvalls biblioteksbus Mobibblan 2018-09-17.....	30
12.2 Telefonmöte Ljusdals bibliotek 2018-09-28 samt studiebesök 2018-11-16.....	32
12.3 Faluns bokbil 2018-10-02.....	33
12.4 Hudiksvall.....	34
12.5 Studiebesök Lindesberg 2018-11-12.....	35

12.6 Telefonintervju med Linköpings bokbusschaufför Roger, 2018-11-23 .....	36
12.7 Frågor och svar angående biblioteksbusser från förskolechefer .....	36
12.8 Frågor enkät .....	38

## 1. Inledning

### 1.1 Syfte

Uppdraget från bibliotekets ledningsgrupp var att göra en förstudie där flera olika aspekter kopplade till införande av en biblioteksbuss skulle utredas och beskrivas.

#### **Enligt uppdragsbeställningen ska förstudien innehålla:**

- omvärldsanalys, kort om hur andra gör, vilka olika alternativ till biblioteksbussar finns
- vilken typ av buss är lämplig för Gävle bibliotek,
- vilka tekniska specifikationer behövs
- vilken typ av teknisk utrustning behövs
- vilka medier ska finnas
- vilken digital teknik behövs
- vilken typ av verksamhet kan finnas
- en beskrivning av hur behoven i Gävle kommuns olika delområden ser ut i förhållande till avstånd till närmsta bibliotek, antalet barn och unga, antal förskolor
- förslag till platser som bussen ska besöka
- förslag på andra mötesplatser/eventemang där en biblioteksbuss kan nå nya användare
- om en biblioteksbuss kan användas som mötesplats i kommunal/stadsdel

#### **Till uppdraget hör också att:**

- göra en plan för upphandlingsarbetet
- implementera biblioteksbussen i verksamheten
- beskriva vilka praktiska förutsättningar som måste till samt ge förslag till lösningar för drift av biblioteksbuss.

### 1.2 Metod

Som metod har vi använt oss av omvärldsanalys, enkäter och litteraturstudier. Vi har tittat på ca 70 svenska kommuners biblioteksbussverksamhet samt på några utländska exempel. Vi har gjort studiebesök på ett antal bibliotek samt skickat ut enkäter till ett urval kommuner. Vi har tagit del av aktuella rapporter och artiklar i ämnet. Därefter har vi valt att titta närmare på några kommuner utifrån följande kriterier: kommuner i ungefär samma storlek som Gävle, kommuner som har nyare fordon alternativt står inför att upphandla ett nytt fordon.

I rapporten använder vi oss av begreppet biblioteksbuss i stället för bokbuss. Det begreppet täcker in den ökade verksamhet som idag erbjuds.

## 2. Bakgrund

Det förekommer ett antal varianter av biblioteksbussverksamhet. Fordonstyp väljs dels av kostnadsskäl och dels utifrån syfte med verksamheten.

Den ursprungliga inriktningen på biblioteksbussverksamhet är turer enligt fastställd turlista med kortare stopp på förskolor, skolor samt fasta hållplatser för allmänheten. Detta kompletteras ibland med "Boken kommer"-verksamhet. Idag ser många biblioteksbussen som en del av det fasta biblioteket. Biblioteksbussen kan vara en filial och erbjuda fler tjänster än bokutlåning.

I bibliotekslagen (2013:801) paragraf 7 står det att; "Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet." Gävle biblioteks Biblioteksplan 2025 säger; "...biblioteket ska därför finnas där

medborgarna finns.” Där står också: “Se över bibliotekens möjligheter att erbjuda biblioteksservice på mer flexibla sätt för att nå fler invånare.” I “Biblioteksprogram för Gävle kommun 2018–2025” pekar man på bibliotekens betydelse för demokratin. För att alla ska få tillgång till bibliotek krävs flexibla lösningar och för att nå ut till kommunens alla delar är en modernt utrustad biblioteksbus önskvärd.

Med en biblioteksbus kan Gävle kraftigt öka utbud och tillgänglighet till folkbiblioteksverksamhet i den egna kommunen. Gävle är till viss del en kommun där befolkningsgrupper har långt till fasta bibliotek. Flera förskolor har problem att nå de fasta biblioteken och skulle ha god hjälp av en biblioteksbus.

Allt detta talar för införandet av en biblioteksbus i Gävle. Men vilken typ av service ska finnas? Ska fokus vara traditionell verksamhet eller att gå mot en verksamhet där man erbjuder fler tjänster som tillhandahållande av digital teknik?

### 3. En översikt över biblioteksbusverksamhet

#### 3.1 Fordonstyper

Det går att dela in de fordonstyper som används i några olika kategorier. Samtliga har både för- och nackdelar.

##### **Mindre lastbil**

Man använder ett litet lastbilschassi som man bygger om för biblioteksverksamhet (bild 1). Maxvikt är 3,5 ton inklusive inredning, personal, böcker. Överstiger vikten detta måste den registreras som tung lastbil och C-körkort krävs. Ett exempel på denna modell finns i Falun (bild 1).



Bild 1

##### **Fördelar:**

Den kan köras av alla med B-körkort. Den är lättmanövrerad och kan enkelt ta sig fram. Den kräver mindre utrymme vid uppställning på "vanliga" hållplatser. Driften blir enklare och servicen mindre

komplikerad. Det är enklare att lösa frågan med garageplats. Förhållandevis låg investeringskostnad, cirka 1,2 miljoner.

Nackdelar:

Den är liten, den rymmer inte någon stor mängd material. Det blir liten plats för besökare och det är mer begränsat om man vill ha annan verksamhet som möten, tillställningar etc. Arbetsmiljön för personalen blir sämre då det inte ryms toalett, möjlighet att värma mat osv. Det är svårt att hålla sig under gränsen för lätt lastbil på 3,5 ton. Det är problem att få med sig elverk som extra strömkälla. Det blir även svårt om man t ex vill köra på biogas med tanke på att den anläggningen har hög vikt.

### **Mindre buss**

Detta är en liten buss inredd för biblioteksverksamhet (bild 2). Denna modell är inte vanlig i Sverige, men används t ex i USA som "Book mobile" och för att visa ny teknik och uppmuntra till experimentell verksamhet. Modellen har ungefär samma för- och nackdelar som den mindre lastbilen.



Bild 2

### **Mellanstor lastbil**

Simrishamns kommun invigde 2018 en ny bokbuss som ligger i mellanviktsklassen (bild 3). Den väger 7,5 ton och kan lastas med upp till två ton. Anledningen till att man valde denna modell är att bussen är smidig att köra på smala och slingriga vägar. Priset på bussen blev ca 1,7 miljoner kronor. För att köra bussen krävs C1-körkort, en relativt ny körkortsklass.

Upp till tio besökare kan vistas samtidigt i bussen. För att bussen ska upplevas som en attraktiv mötesplats valde man att ha många fönster, vilket ger ett ljus intryck samt gör att verksamheten också syns utifrån. Bussen rymmer ca 40 hyllmeter. Flexibilitet har varit ledordet och alla vagnar, hyllor och tråg går att flytta. Det finns dubbla uppsättningar vagnar som kan prepareras i förväg i biblioteket och sedan lätt bytas ut.

Fördelar:

Körkortsklassen kräver ett mindre utbildningssteg än C-körkortet och den rymmer mer än en liten lastbil samtidigt som den fortfarande är smidig och lättkörd.

Nackdelar:

Krävs mer än ett B-körkort för att få köra.



Bild 3 (foto Kate Visonj, bilden används med Simrishamns kommuns tillstånd)

### Större buss

Detta är den mest förekommande fordonstypen. Den används i en majoritet av de kommuner som bedriver biblioteksbusstjänst (bild 4). Vikten överstiger 3,5 ton. C-kort och yrkesförarbevis krävs.



Bild 4



Fördelar:

Det är ett tungt fordon och man är inte begränsad av någon lastvikt. Det finns utrymme för toalett och kök. Det är gott om plats även om man vill utveckla verksamheten med program, möten etc. Det är ett förhållandevis lågt golv som förenklar påstigning och lastning. Det är en sedan länge beprövad och pålitlig konstruktion. Bussar kan förses med en popout-del (bild 4). En fördel är också att man får ett plant golv mellan förarhytt och biblioteksdel.

Nackdelar:

På grund av det låga golvet tar hjulhusen en del av golvytan i anspråk. Den har något sämre manövrerbarhet än övriga fordon. Den tunga vikten kan medföra begränsningar när det gäller framkomlighet på vissa mindre vägar.

Bussar med lågt golv:

I lokaltrafik används vanligen bussar med lågt golv. Fördelen med dessa är att man får hög tillgänglighet med enkel av- och påstigning. Frågan har ställts om denna typ av buss passar för biblioteksbuskar. I biblioteksbuskar har man behov av lastutrymme för olika system, till exempel elverk och ventilation, detta förloras i och med det låga golvet. Det låga golvet ger även större hjulhus inuti bussen. Denna modell är oprövad i biblioteksbusksammanhang.

### **Större lastbil**

En fordonstyp som börjar bli mer förekommande (bild 5). Det är ett tungt fordon, över 3,5 ton. Det krävs C-körkort samt yrkesförarbevis. Man bygger en anpassad överbyggnad på ett befintligt lastbilschassi.

Fördelar:

Det är ett stort och tungt fordon som medger stor last samt utrymme för toalett och ett mindre pentry. Golvet är byggt över hjulen vilket skapar ett plant golv. Det kan förses med en pop-out-del. Dvs en del kan skjutas ut och göra "biblioteksrummet" större. Konstruktionen har ofta bakhjulsstyrning vilket ger bra manövrerbarhet. Det stora utrymmet ger flexibilitet och möjlighet även till annan verksamhet.

Nackdelar:

Ett fordon byggt på lastbilschassi begränsar till en del möjligheter för tillgänglighetsanpassning av entré och golvyta. Eftersom golvet ligger ovanför hjulen blir trappan in högre. Har man en pop out-funktion krävs en större yta vid uppställning. En viktig aspekt gällande tyngre fordon är den begränsning man får av att inte kunna åka på vissa vägar på grund av den höga vikten. De större fordon som används kan väga upp till 20 ton.



Bild 5

### 3.2 Verksamhet

Efter att ha gått igenom större delen av biblioteksbussverksamheten i Sverige, kan vi konstatera att den stora majoriteten kör traditionella bokbussturer med kortare stopp för bokutlåning på förskolor, skolor och hållplatser för allmänheten.

De flesta har barn och unga som sin huvudsakliga målgrupp. Vissa kommuner har inriktat sig helt på denna grupp. Några kommuner har två bussar och viker den ena för barnverksamhet. I den mån det bedrivs annan verksamhet än bokutlåning, är det sagostunder i bussen, teater- eller musikföreläsningar.

Många kommuner deltar med bussen på olika evenemang så som stadsfester, Pride, idrottsarrangemang etc. Det är ett tillfälle att marknadsföra sin verksamhet och bussen kan anpassa bussens innehåll till arrangemanget.

Det finns dock ett stort intresse hos många kommuner att utvidga sin verksamhet, särskilt hos dem som är i färd med att skaffa en ny buss eller nyligen har gjort det. Man vill gärna ha fler aktiviteter, framförallt riktat mot barn, så som teater- och musikföreläsningar i det mindre formatet, sagostunder, filmvisningar och boktips.

Några har använt bussen till förtidsröstning. En del samarbeten över kommungränserna finns, antingen genom att bussen ägs gemensamt av flera kommuner eller att bussen hyrs ut till en angränsande kommun. Så kommer till exempel att göras i Lindesberg, där bussen kommer att köra i Nora några dagar per månad. Sundsvall, vars buss kan expanderas för att ge en större golvyta, har även planer på att kunna använda bussen till mindre konferenser och föreläsningar.

Många bibliotek skulle i högre grad vilja använda bussen under sommaren, till exempel genom att åka till bad- och campingplatser, finnas på plats vid fotbollsturneringar, lekplatser, lägerverksamhet etc. Flera av de nyare bussarna utrustas även med markiser och utemöbler för att man ska kunna flytta ut verksamheten utanför fordonet.

Simrishamn kör med sin nya buss till flera trygghets- och äldreboenden samt gör längre stopp i byar. Man har informationsträffar om Legimus och Boken kommer, allmän teknik-drop in och information om kollektivtrafikens appar etc. De erbjuder fritt internet, lån av paddor, utskrift- och kopieringsmöjligheter. Deras erfarenhet är att intresset för detta är begränsat, däremot är intresset stort för digital vägledning.

Uppsala står inför att ändra inriktning på sin verksamhet. Bussen besöker skolor och förskolor under förmiddagar. Eftermiddagar använder man bussen till Boken kommer-verksamhet. Kvällarna inriktas på allmänheten. Tanken är att köra mer under kvällstid. Man tänker också ändra från traditionella hållplatser till besök på mindre orters centra. Ambitionen är att stå under längre tid på varje ställe. Man kan då utveckla möjligheten att erbjuda tjänster som digital delaktighet.

Även Lindesberg inriktar sig på att stå längre tid på färre hållplatser. Man besöker både skolor och förskolor. Planering pågår för att kunna erbjuda IT- och konsumentvägledning.

Linköping har undersökt behovet av teknikhjälp och digital delaktighet, men inte funnit någon efterfrågan på detta. Däremot skulle man vilja utöka servicen till förskolor, kanske ha en mindre buss som komplement till den stora, åka till fler förskolor och kunna komma ända fram även om det är tätbebyggt område. På loven har de visat film och haft teater vid skolornas fritids.

Kungsbacka använder sina bussar för pop up-verksamheter, till exempel Sommarbiblioteket, då stränder och andra publiktäta platser besöks. En av bussarna är mindre och används främst för service till förskolor och äldreomsorg.

Östersund ser utlåning av olika media som den huvudsakliga verksamheten. Man har tankar på att börja erbjuda digital teknik men har ännu inte lösningarna klara. Östersund står i startgroparna för att bygga en ny, lite mindre buss att använda för olika verksamhet som digitala tjänster och evenemang.

Anledningen till att det inte finns fler exempel på fler pågående alternativa verksamheter på biblioteksbuskar tycks framförallt vara personalresurser. Idéer finns, men ofta måste de körfriga dagarna användas till det löpande arbetet, såsom service av fordonet, städning, påfyllning av media istället för utvecklingsarbete. Sommartid har personalen semester vilket försvårar speciella sommaraktiviteter.

Digitala aktiviteter är i ropet just nu. Det kan både vara teknik-drop in för äldre, digitala läsfrämjande aktiviteter och maker space-verkstäder med pyssel för barn. Detta verkar vara mer utvecklat i USA än i Sverige. I Oakland, Kalifornien lägger man förutom läsfrämjande ett stort fokus på teknik, vetenskap, konstruktion och matematik i ett gemensamt lärande baserat på praktiskt arbete. Det kan t.ex. vara olika hantverk, spela spel, programmering, cykelreparationer. Det kan också vara så att själva aktiviteten förläggs i andra lokaler och bussen används främst för att transportera material. Vid sidan av detta har man även vanliga bookmobiles.

Regionbibliotek Östergötland har arbetat med ett projekt; **Digital mediebus**, där flera östgötska kommuner ingick. I Norrköping valde man att i sitt delprojekt använda bibliotekets buss för att arbeta med digital slöjd i socioekonomiskt utsatta områden. Syftet var att väcka digital och teknisk nyfikenhet hos barn och unga. Bussen åkte ut i två bostadsområden på lördagseftermiddagar. Förutom bibliotekspersonal deltog även två flerspråkiga ingenjörer och, i det ena området, en verksamhetsledare från Portalen, en lokal mötesplats. Aktiviteter som erbjöds var bland annat

programmering och möjlighet att testa 3D-skrivare. I det ena området valde man att hålla till i Portalens mötesplats, i det andra området hölls aktiviteten i bussen. Slutsatserna som drogs där var bland annat, att det är viktigt att söka samarbete med de som faktiskt besitter den kompetens som krävs, i det här fallet de två ingenjörerna, som gjorde ett ovärderligt arbete, samt även att den bibliotekspersonal som deltar har en grundläggande digital kompetens och är intresserade. Det är nödvändigt att ta hjälp av lokalt etablerade och förankrade nyckelpersoner från t.ex. studieförbund eller hyresgästförening. Aktiv marknadsföring behövs då det är sällan denna typ av verksamhet är något som efterfrågas av allmänheten. Genom att erbjuda de vuxna aktiviteter även om målgruppen är barn när man föräldrarna också.

Även Motala bibliotek deltog i Region Östergötlands projekt. Här valde man att arbeta med nysvenskar, främst familjer, som huvudsaklig målgrupp i en mångspråkig mediebus. Syftet var läsfrämjande samt insatser för att öka den digitala delaktigheten. Lördagseftermiddagar körde bussen till 2–3 mångspråkiga bostadsområden, utrustad med medier för målgruppen och teknisk utrustning. Personalen på bussen behärskade flera språk. Sagostunder på flera språk erbjöds samt olika typer av digital hjälp och handledning. Även här, liksom i Norrköping sökte biblioteket lokala samarbetspartners så som hyresgästföreningen, invandrarföreningar etc. Erfarenheter som drogs liknade Norrköpings.

Projektet visar att inte så många efterfrågar teknikhjälp, personalen måste aktivt bjuda in till detta. Sagostunder på olika språk uppskattades. Pyssel kan tjäna som ett dragplåster men kopplingen till läsfrämjande kan diskuteras. Personal med olika språkkunskaper är helt nödvändigt.

**“Hej bokbussen! Bokbussens roller i Västerås”** är en kandidatuppsats från Linnéuniversitetet skriven av My Pärsson.

Hon utgår från en teoretisk modell för biblioteksprofilering av Andersson & Skot-Hansen. Den förklarar i korthet bibliotekens existensberättigande. Det är även roller som en biblioteksbus bör ha, dvs.:

- Kulturcentrum
- Kunskapscentrum
- Informationscentrum
- Socialt centrum

My Pärsson behandlar de roller och förväntningar som kan finnas på bokbussverksamhet. Hon finner att det i dagsläget är framförallt som socialt och kulturellt centrum bussen fungerar och inte i lika hög grad som kunskapscentrum.

Rollen som kulturcentrum har verksamheten nästan uteslutande i förhållande till litteratur och läsfrämjande men även i arrangemang för barn. Rollen som socialt centrum är i förhållande till den unikt personliga servicen som bussen kan erbjuda sina användare. Både den tekniska utrustningen och bokbussens begränsade rum lyfts fram som hinder för möjligheterna att utveckla rollen som kunskapscentrum.

Bokbussens uppdrag är klivet på så vis att stabiliteten är oerhört viktig för dess service till de reguljära hållplatserna. Samtidigt lyfts de unika möjligheterna till flexibilitet som möjliggör en

uppsökande och utåtriktad verksamhet. Servicen till landsbygden är viktig då den når ut till kommunens alla hörn och ger känslan av att kommunen värnar om glesbygden och dess befolkning. Bokbussen är mycket uppskattad av sina användare. Den spelar en viktig social roll och kan vara oumbärlig för användare som har svårt att ta sig till ett fysiskt bibliotek, till exempel förskolor och äldre personer.

Bokbussens flexibilitet och mobilitet lyfts som en viktig egenskap för framtida utveckling samt att man tar till sig de tekniska möjligheter som finns. Det är nödvändigt att verksamheten och utbudet anpassas till de specifika behov som finns i de områden bussen besöker. Det kan vara fördelaktigt att profilera sig och fokusera på det som fungerar bra för just sina låntagare och sin verksamhet.

I uppsatsen "Bokbussens värde och funktion..." av Andersson och Jonsson, använde man sig av en intervjuundersökning. När man sen analyserade verksamheterna, med utgångspunkt i modellen för biblioteksprofilering, kommer man fram till att en bokbuss ska ses som ett mobilt fullgott bibliotek, i mindre skala. Det ska inte begränsas till en boklåda på hjul.

I "I samma gamla hjulspår..." av Helene Svenne använder sig författaren av enkätundersökningar bland privatpersoner och institutioner. Hon konstaterar att bokbussen har en viktig social roll och är oumbärlig för landsbygdens skolverksamhet. Författaren menar även att bokbussens service bidrar till att landsbygd och centralort behåller kontakten. "...bokbussen kan förkroppsliga kommunen och engagemanget för landsbygden".

Även Rut Ornholt är inne på detta. Hon skriver i sitt konferensbidrag "Mobile Libraries in the Scandinavian Countries" att i en centraliserad tid kanske en bokbuss är det enda som bevarar den lokala sociala gemenskapen. Bokbussverksamheten får inte sluta utvecklas menar Ornholt utan måste följa med samhällets förändringar. Det kommer allt mer att behövas vägledning till information av hög kvalitet.

### 3.3 Några internationella trender

I den litteratur vi gått igenom kan vi identifiera ett antal internationella trender. Man är mån om att miljöanpassa biblioteksbussarna och man väljer de mest miljövänliga drivmedel som är tillgängliga. Man ser små eldrivna fordon, som kan dyka upp lite var som helst, som ett sätt att utveckla verksamheten. Biblioteksbussen kan även fungera som en mobil samlingsplats och hanteras som ett stationärt bibliotek. Ytterligare en variant är biblioteksbussen som *Maker space*, där man erbjuder teknik och utvecklar ett intresse för teknik och naturvetenskap. Mobila datorlab, bussar fyllda med datorer som ger möjlighet för barn och unga i socioekonomiskt utsatta områden att få tillgång till datorer och databaserat lärande. Dessa förekommer bland annat i USA och bygger ofta på volontärarbete.

Dessa idéer finns även i Sverige. Flera bibliotek testar och utvecklar tankar kring detta.

### 3.4 Miljövänliga alternativ

Viljan är utbredd att välja miljövänliga alternativ som drivmedel.

Kulturnämnden i Göteborg gav förvaltningen ett uppdrag att ta fram en hållbar lösning för att garantera biblioteksbussarnas fortsatta verksamhet. Alternativet elbuss bedömdes inte vara ett alternativ då infrastrukturen för laddning är för dålig. Då valde man att gå vidare med alternativen diesel, dieselhybrid eller elektrisk hybrid. Dieseldrift är minst miljövänligt men billigast i både

investering och drift. Dieselhybrid är dyrare men mer miljövänligt. En elektrisk hybrid är det mest miljövänliga alternativet men också det dyraste.

I samband med den utredning som gjordes i Göteborg 2017 togs investeringskostnad fram för de olika alternativen:

Diesel:	4 800 000
Dieselhybrid:	7 000 000
Elhybrid:	8 525 000

Kungsbacka har som första kommun i Europa en biblioteksbus som drivs med fordonsgas (CBG). Gasen kommer från hushållsavfall som samlats in för biogasproduktion. Genom att köra på gas reducerar man CO<sub>2</sub>-utsläppen med 92 %. Man säger också att det inte är någon skillnad på prestanda. Sundsvall hade en vilja att driva sin buss med biogas, men dessvärre var tillgången på tankningsmöjligheter i Sundsvall för begränsad. Därför valde man biodiesel (HVO) som drivmedel.

Det finns exempel där man valt solpaneler på taket för kompletterande elförsörjning, t.ex. Kungsbacka, Arvika och Hudiksvall.

Samtliga kommuner har idag miljökrav. För Gävle gäller att tunga fordon ska klara minst euro 5 och helst euro 6. Målsättningen är fossilfritt år 2020. Det är alltså en fördel att avväga el- och gasdrift. När det gäller dieseldrift bör fordonet klara HVO 100 eller Evolution diesel.

I Gävles miljöpolitiska program står:

*“Gävle kommunkoncern har ett mål att bli fossilfritt 2020 för alla resor och transporter. Ett annat mål är att öka biogasproduktionen och därför ser vi positivt på att leverantören använder fordonsgas i sina transporter.*

*Leverantören ska på anmodan redovisa vilka fordon och vilka typer av bränslen som leverantören använder vid leveranser/uppdrag av varor och tjänster. Leverantören ska på anmodan eller vid uppföljningsmötena redovisa statistik över typ av bränsle (tex andel fossilfritt eller bränsletyp) samt om möjligt körda km och inköpt bränslevolym. Leverantör följer upp underleverantör på samma sätt. Leverantören ska på anmodan redogöra för i vilken omfattning fossilfria drivmedel används vid leverans och hur målsättningen ser ut om hur stor andel de fossilfria drivmedlen utgör årligen fram till avtalstidens slut. Målsättningen är att leverantörens fordon senast 2020 primärt skall drivas av fossilfritt/förnybart bränsle t.ex. fordonsgas, el (primär drift förnybar el), etanol, biodiesel (HVO 100).”*

### 3.5 Digital teknik

I de utredningar vi tagit del av hänvisar man både till egna biblioteksplaner samt till Bibliotekslagen. Enligt dessa ska biblioteken verka för att öka den digitala delaktigheten. Flera kommuner menar att en biblioteksbus ska ses som ett vanligt bibliotek och kunna erbjuda likvärdig service.

I uppsatsen “Hej bokbussen! om bokbussens roller i Västerås”, från Linnéuniversitetet framkommer att förväntningarna på biblioteksbusen från politiskt håll är de samma som för fasta bibliotek. Att folkbilda även inom informationsteknik blir då en viktig del. Den tekniska utrustningen och en biblioteksbus begränsade utrymme kan vara hinder för möjligheten att utveckla en roll som ett kunskapscentrum. Det talar för ett stort fordon med sittplatser, en projektor etc. för att kunna ordna aktiviteter som föreläsningar, vägledning i digital teknik etc.

Detta ställer stora krav på hur ett fordon ska utrustas. I rapporten "Förstudien Digital mediebus i Östergötland" har man gjort en lista på vad en digital mediebus bör innehålla:

Wifi

2 arbetsdatorer för bibliotekets tjänster

1 publik internet-dator

Skanner

Skrivare

Kopiator

Projektor

Storbildsskärm

Högtalare

Surfplattor för utlån

En erfarenhet av projektet i Östergötland var att det inte var så många som spontant frågade efter de digitala möjligheter som finns i bussen. Personalen måste vara aktiv och fråga varje besökare om att få visa.

I Sundsvall erbjuder man en storbildsskärm för filmvisning, publikt wifi m.m. Sundsvall har också satsat på självbetjäning med automat för utlån. Man har också satsat på två arbetsplatser för personalen.

Kungsbackas bussar är båda utrustade med två bemanningsstationer, wifi, projektor, duk samt möjlighet till filmvisning. Det finns möjlighet att skapa ett rum utanför fordonet, genom att fälla ut en markis samt montera upp sidoväggar. Högtalare är monterade på utsidan för att besökarna ska kunna lyssna på musik i uterummet. Man har en ambition att kunna erbjuda samma service på bussarna som på de fasta biblioteken.

Även Ljusdal har i sin buss projektor och filmduk.

Lindesberg har utrustat sin nya biblioteksbus med en kombinerad automat för lån och återlämning.

### 3.6 Medier

I huvudsak är det böcker som finns i biblioteksbusarna, oftast med tonvikt på barn- och ungdomslitteratur. Ett urval tidskrifter brukar finnas för utlån. I den mån film finns med är det framförallt småbarnsfilm. Musik förekommer nästan inte alls.

I de bussar som används till speciella projekt får man anpassa medieutbudet till den verksamhet som ska bedrivas, det gäller till exempel när bussen besöker mångspråkiga bostadsområden. Det är därför viktigt att man lätt kan byta ut sortimentet med hjälp av flexibla vagnar och hyllor.

Bussarna, speciellt de mindre, är begränsade i sin möjlighet att erbjuda ett brett medieutbud, och får därför i hög grad uppmana besökarna att reservera den media som önskas och hämta ut vid nästa besök.

Framförallt är det nyutkommen och populärare litteratur som ska finnas i bussen. Ett aktuellt och fräscht utbud är viktigt för helhetsintrycket.

### 3.7 Driftsformer och organisation

#### **Fordonet**

En biblioteksbus är ett stort fordon som kräver kompetens när det gäller underhåll, förvaring och skötsel. Det finns ett antal lösningar för detta.

I Sundsvall ägs fordonet av kommunens fastighetskontor. Service och underhåll sköts av busschauffören som är anställd av biblioteket. Det finns både för- och nackdelar med att inte äga fordonet själv. Ett plus är att all administration sköts av fastighetskontoret. Ett minus är att det kan bli missar i informationen när det gäller till exempel service. Det är viktigt att ha en ansvarig på plats på biblioteket som har koll på fordonet och kontakt med serviceavdelningen.

Det är vanligaste är att biblioteken själva äger sitt fordon.

Ljusdals och Hudiksvalls bibliotek äger själva sina fordon. De anställda chaufförerna sköter och planerar service, underhåll, besiktning etc.

Uppsala äger också sina fordon. Man har ett avtal med företaget som kör lokalbussarna. Företaget, Uppsala buss, sköter även underhållet av fordonen. Samma sak gäller för Norrköping, där Taxibil Östergötland AB tillhandahåller chaufför samt ansvarar för tillsyn, besiktning, skötsel, service och löpande underhåll av bussen.

Även Östersund äger sin buss och har ett avtal med Teknisk förvaltning, Fordonsenheten, varifrån man köper chaufförer, service och underhåll. Enheten ansvarar även för att ordna vikarierande chaufför vid sjukdom och ledighet. Man har erfarenheten att det är bra att köpa chaufförstjänsten om man inte själv har tillgång till flera i personalgruppen som innehar C-körkort.

Lindesberg äger sin buss. Man har en anställd chaufför som även sköter städning och underhåll av bussen. Det finns en önskan om ytterligare en chaufför.

I dagsläget finns inte möjlighet att få service, garage och chaufförtjänster inom Gävle kommuns organisation. Enligt de förfrågningar vi gjort är huvuddelen av den tunga fordonsparken inhyrd via entreprenörer.

#### **Personal**

I Sundsvall ingår bokbusspersonalen, totalt tre heltidstjänster, i enheten för Läsförmedlande insatser. Huvudansvarig bibliotekarie arbetar 60 % med bokbussturer samt medieinköp, övriga bibliotekarier åker enstaka turer. Det är två personer som kan köra bussen, en på heltid samt en inhoppare. Man anser att personalstyrkan är otillräcklig. Det är svårt att få tid för långsiktig planering och utveckling av verksamheten. De som bara åker med enstaka turer blir inte så engagerade i verksamheten eftersom de även har andra ansvarsområden. Det är även sårbart vid frånvaro speciellt när det gäller chaufförer.

De bibliotek som har mindre fordon, kör oftast med ensambemanning, till exempel Falun och Simrishamn. I Falun är det två ordinarie personal som kör bokbilen samt två personer som har varsin tur i veckan, alltid med ensambemanning. Bibliotekets vaktmästare sköter service och städning av bussen.

I många kommuner, bland annat Hudiksvall och Ljusdal har biblioteken anställt egna chaufförer. Tjänsten är då oftast en kombinerad chaufför- och biblioteksassistenttjänst.



I Linköping arbetar totalt fem personer i bokbussverksamheten, två chaufförer/assistenter och tre bibliotekarier.

I Uppsala har man en enhet för uppsökande verksamhet där 13 personer arbetar varav sju arbetar med biblioteksbussverksamhet. Gränserna är aningen flytande så det är svårt att säga exakt hur många tjänster som är kopplade till respektive verksamhet. Chaufförer hyrs in från Uppsala buss, två på heltid samt två inhoppare. De fungerar också som assistenter under turerna.

Norrköping har valt en modell med inhyrd chaufför från ett taxibolag. En bibliotekarie har helhetsansvar för verksamheten, en assistent på deltid. Utöver den ansvariga bibliotekarien åker fem andra bibliotekarier en tur var i veckan.

I Östersund fungerar chaufförerna även som assistenter under turerna. Det är sex bibliotekarier som arbetar med biblioteksbussverksamhet. Dessa jobbar inte enbart med bussen utan har även andra arbetsuppgifter.

Även Västerås använder inhyrda chaufförer som ansvarar för städning och underhåll av bussen. I övrigt arbetar två bibliotekarier heltid, samt en bibliotekspedagog halvtid med bussverksamheten.

När det gäller frågan om chaufför förekommer att den egna anställda personalen både kör fordonet samt arbetar i verksamheten. Flera bibliotek har upphandlat chaufförstjänster från externa företag. Det förekommer även att man anlitar chaufförer från andra förvaltningar i den egna kommunen.

En fördel med egna anställda chaufförer är att de kan ingå i den ordinarie biblioteksverksamheten. Nackdelen är sårbarhet vid sjukdom, ledighet etc. Med upphandlade och inlånade chaufförer har man inte detta problem. Det har också visat sig att det är brist på personer med kompetens att köra tunga fordon, speciellt kombinerat med bibliotekskunskap eller intresse för bibliotek.

## 4. Lokala förutsättningar

### 4.1 Gävles befolkning

I december 2017 uppgick invånarantalet i Gävle till 100 603 personer. Enligt "Översiktsplan för Gävle kommun år 2030" förväntas befolkningen nått upp till 120 000 invånare år 2030.

Det finns 16 tätorter i Gävle kommun och 31 mindre orter. Gävle stads tätort är med sina 80 % av kommunens invånare den största tätorten. I och med befolkningsökningen har antalet boende i tätorterna ökat medan däremot invånarantalet i småorter och ren landsbygd har minskat.

Cirka 6 000 personer bor i småorter och glesbygd. Det är en tydlig skillnad i landsbygdsboende mellan norra och södra kommundelen. I norra delen av kommunen är bebyggelsen samlad i större orter. I södra delen däremot är bebyggelsen mera spridd och knuten till gårdar och byar.

### 4.2 Bostadsområden och byggande i Gävle

För att klara den förväntade befolkningstillväxten behövs 10 000 nya bostäder i Gävle. I "Översiktsplan för Gävle kommun år 2030" föreslås den största bebyggelseutvecklingen ske i Gävle stad. Utanför staden föreslås bebyggelseutveckling framförallt i Valbo, Forsbacka, Furuvik och Norrlandet. Av dessa områden saknar Furuvik och Norrlandet biblioteksservice, i Forsbacka och Valbo finns bibliotek, men Valbobygden består av flera sammanvuxna samhällen och är mycket vidsträckt.

Några områden i Gävle där bostadsbyggande pågår eller planeras är:

- Norrlandet. Norrlandets befolkning har nästan fördubblats de senaste tio åren och 400 nya bostäder planeras i området.
- Lindbacka började byggas 2006 och är nu inne på den tredje byggetappen, Lindbacka västra.
- I Furuvik finns möjlighet till 400–600 nya bostäder fram till 2030.
- På Eskön pågår uppförande av nya bostäder, med plats för upp till 70 hus.
- Gävle strand. Byggandet av etapp två och tre är i gång och förväntas ge 1500–1600 bostäder.
- Norra Brynäs. Här planeras 2000 nya bostäder fram till år 2040.
- I södra Hemlingby planeras ca 500 nya boenden samt förskola, skola, gruppboende och äldreboende.
- Gavlehov är en ny stadsdel som binder samman Sättra och Stigslund med Gävle centrum, upp till 1300 nya bostäder.
- I Järvsta planeras för ca 70 nya villor och radhus med byggstart hösten 2018.
- I Kungsbäck kommer det att byggas bostäder, studentbostäder, förskola och äldreboende, totalt omkring 1000–1500 bostäder.
- Muréngatan. Förutom bostäder byggs även trygghetsboende och vårdboende.
- Näringen. Är ett av regeringens nio förslag på nya hållbara städer och stadsdelar.
- Norra Sättra. Här planeras 120 nya lägenheter.

I flera av dessa områden är en utbyggnad ännu bara på idéstadiet. Det visar ändå på de behov som finns av fler bostadsområden i Gävle. I förlängningen behövs även utökad biblioteksservice.

## 5. Var ska en biblioteksbusst stanna?

De prioriterade målgrupperna inom biblioteksverksamhet är barn och unga, personer med funktionsnedsättning samt personer med annat modersmål än svenska. På vilket sätt kan en biblioteksbusst underlätta för dessa?

I förskolan når man de yngre barnen. Vi tror att det är lättare att nå dem där än på kvällstid där de bor. Skolan har, eller ska ha sina egna skolbibliotek, och behöver inte prioriteras i det här sammanhanget. Ungdomar är rörligare än de yngre barnen och vi ser dem inte som en grupp med något större behov eller intresse av en biblioteksbusst.

Det är viktigt att använda de hjälpmedel som finns för att göra bussen så tillgänglig som möjligt för alla, som till exempel hissliftar, bra belysning osv. samt ett anpassat medieutbud. För personer som bor långt ifrån annan biblioteksservice och av olika anledningar har svårt att ta sig dit kan en biblioteksbusst betyda mycket, inte minst socialt. Äldre personer och andra daglediga kan därför vara en viktig målgrupp.

Personer med annat modersmål än svenska är en grupp som redan nu i hög grad använder sig av biblioteken. I många av de bostadsområden där en stor del nysvenskar bor, finns tillgång till närbibliotek som till exempel i Andersberg och Sättra. Nordost och Öster ligger centralt och har nära till stadsbiblioteket. I Norrsundet finns endast en bokstation, med begränsad service, så där kan en biblioteksbusst fylla ett behov.

### 5.1 Offentlig verksamhet

#### **Förskolan:**

Det finns 90 förskolor i Gävle kommun uppdelade på sju förskoleområden: Bomhus, Brynäs-Nynäs, Nordöstra, Sättra, Södra, Sörby och Valbo. Vi skickade ut ett antal frågor till de sju förskolecheferna där vi frågade om hur förskolan ser på en biblioteksbusst och i så fall vilken verksamhet som efterfrågas. Vi fick in fyra svar. Samtliga är mycket positiva till besök av en biblioteksbusst. Förutom

litteratur ser de gärna även andra aktiviteter såsom teater, sagostund etc. Det påpekas att högläsning är ett utpekat område i den kommande reviderade Läroplanen för förskolan. Ett stopp på 45 minuter–1 timme ungefär per förskola var fjärde vecka anses lagom.

Nordöstra området är det geografiskt största området med en stor spridning av förskolor. I detta område är det främst Norrsundet, Bergby, Trödje, Björke, Bönan, Åbyggeby, Lindbacka samt eventuellt Strömsbro som är aktuella för biblioteksbusstjänst. Av 12 förskolor är det bara två förskolor i Hille som kan gå till Hille bibliotek på Milboskolan, bussresor krävs för de övriga.

Södra området ser en biblioteksbuss som ett bra komplement till ordinarie bibliotek, då många av deras förskolor har svårt att ta sig till biblioteket. Området har 11 förskolor som ligger i Hedesunda (2st), Ytterharnäs, Olsbacka, Fridhem, Mårdvägen, förskolan Uppfinnaren i Teknikparken samt fyra förskolor på söder.

Sörby föreslår följande förskolor som intressanta när det gäller biblioteksbusstjänst:  
Tummelisgården, Apelgården, Korpvägen samt Vallbacksgården.

Bomhus har tio förskolor och av dessa är det endast två som har nära att gå till Bomhus bibliotek. De förskolor som finns i södra Bomhus har även svårt att ta bussen då de i så fall måste byta buss under resan. De förskolor det gäller är Tranmurs förskola, Pukslagargården, Vikingagården, Hövdingavägens förskola, Masurgården, Nävergården, Solhjulet samt Storhagens förskola.

#### **Grundskolan:**

Enligt bibliotekslagen är skolan skyldig att tillhandahålla egna skolbibliotek. Därför har vi inte behandlat skolan som en prioriterad målgrupp för en biblioteksbuss.

#### **Trygghetsboenden:**

I Gavlegårdarnas regi finns två trygghetsboenden, en form av boende för äldre (+65) i egna lägenheter och hög tillgänglighetsanpassning. Ett finns i Sätra och ett i Bomhus.

**Kriminalvården:** Den tidigare biblioteksbusstjänsten i Gävle åkte regelbundna turer till fängelset. Ett samarbete som även innebär en intäkt för biblioteket.

## 5.2 Land och stad

#### **Tätorter utanför stadskärnan:**

Det finns tätorter som ligger utanför stadskärnan som saknar närhet till bibliotekstjänst. Dessa kan ha naturliga centrum/mötesplatser där en biblioteksbuss skulle kunna göra ett längre uppehåll och fungera som ett närbibliotek. Som exempel kan här nämnas Björke, Trödje, Bönan, Utvalnäs, Furuviik, Hagaström, Lexe och Hamråde.

#### **Små orter och landsbygd utanför stadskärnan:**

Det finns även mindre platser där det kanske inte är befogat att göra längre uppehåll men som ändå kan vara intressanta för kortare stopp. Bussen skulle kunna göra kortare stopp på 15–20 minuter. På platser av landsbygdskaraktär kan bussen stanna direkt vid gårdar som en typ av Boken kommer-verksamhet. Som exempel på småorter kan nämnas Åbyggeby, Forsby, Järvsta, Överhärde etc.

#### **Stadsdelar och bostadsområden inom stadskärnan:**

Vissa områden som trots att de är belägna relativt centralt skulle kunna vara tänkbare hållplatser för en biblioteksbuss. Hit hör även områden som är under utveckling eller på planeringsstadiet. Till

exempel Gävle Strand, Öster, södra Hemlingby, Strömsbro, Stigslund, södra Bomhus, Lindbacka, Kungsbäck och övre Brynäs.

#### **Andra mötesplatser:**

I Gävle kommun ordnas kontinuerligt olika typer av arrangemang. Vid flera av dessa tillfällen kan ett besök av bussen tjäna ett syfte både som ett tillfälle för biblioteksverksamhet samt för marknadsföring av biblioteken. Exempel på dessa tillfällen är: musikfestivaler, GD/GIF Olympiaden, Skivmässan, Å-draget, MiniMax-ruset, mässor på Gavlehov samt i Gasklockorna, olika idrottsevenemang.

Andra tänkbara platser för besök är: badplatser, köpcenter, Fjärran höjder-badet, Furuviksparken.

## **6. Varifrån ska biblioteksbussen utgå?**

Förutom att bussen behöver en garageplats, behövs även ytterligare lokaler för att det ska kunna bedrivas biblioteksverksamhet. Det behövs ett magasin för media samt arbetsplatser för personalen till inre arbete. Det behövs en funktionell lastkaj där det är möjligt att parkera en längre stund och där det går att smidigt lasta i och ur bussen, vilket betyder att det ska kunna gå att köra vagnar utan att behöva bära böcker och gå i trappor.

Det finns egentligen inget som säger att biblioteksbussens utgångspunkt måste vara stadsbiblioteket. Biblioteksbusverksamhet skulle absolut kunna bedrivas från ett närbibliotek, det skulle kunna ge möjlighet till samarbetsvinster både vad gäller personal och verksamhet.

Vi har tittat på våra större närbibliotek för att se om något skulle kunna vara lämpligt som utgångspunkt för en biblioteksbus. Garageplats räknar vi med att man får ha på annan plats.

#### **Andersbergs bibliotek:**

Här finns en hög uppbyggd lastkaj som ligger i skoldelen. Det är sedan inte så långt att gå mellan lastkaj och bibliotek, och allt är på samma plan. I det utrymme biblioteket förfogar över nu finns ingen plats för varken magasin eller arbetsrum, men det finns ändå vissa andra möjligheter. Familjecentralen håller till bredvid biblioteket. De har ett rum som används som förråd. Det är inte så mycket utnyttjat enligt bibliotekets personal. Rummet har inget fönster, men skulle kunna fungera fint som bokmagasin. Sedan finns en ytterligare en lokal in mot innerorget, som tidigare fungerat som utställningslokal för biblioteket men numera är förråd för den intilliggande pizzerian. Den skulle kunna passa som arbetsrum och kanske även magasin.

#### **Bomhus bibliotek:**

I Folkets hus finns en lastkaj som hör till restaurangen. Den är dock inte uppbyggd, utan i markplan. Bibliotekets nuvarande lokaler rymmer inte något magasin eller arbetsrum. Det finns många lokaler i Folkets hus, men enligt bibliotekspersonalen är det pågående verksamhet i de flesta rummen.

#### **Sätra bibliotek:**

Den lastkaj som finns ligger i skolans lokaler och kan inte lätt nås från biblioteket. Det enda rum som skulle kunna vara aktuellt är ett samlingsrum en trappa ner, men den nås endast via trappsteg från bibliotekets lokaler och har bara en nödutgång som möjlig utväg. När Sätra bibliotek byggdes var den delen faktiskt tänkt som bokbussgarage åt den dåvarande bussen, men lokalerna byggdes för små så det blev aldrig så.

### **Valbo bibliotek:**

Det finns ingen lastkaj i nära anslutning till bibliotekets lokaler som kan användas av en biblioteksbus. Inte heller några utrymmen i eller i närheten av biblioteket som kan användas som bokmagasin eller arbetsrum, om inte en större utökning eller förändring av lokalerna görs. Biblioteket ligger dessutom mitt i skolområdet, vilket gör det olämpligt att köra där med stora fordon.

### **Stadsbiblioteket:**

Det finns en lastkaj på Petrégatan på bibliotekets baksida. Det är en ganska smal och trång gata, och lastkajen kommer att behöva delas med andra transporter till biblioteket. Det finns ingen plats för en egen parkering för en biblioteksbus. Därefter går det lätt att ta sig in i biblioteket med vagnar via hanteringsrummet till hiss.

Den enda tänkbara platsen för bussens bokmagasin är i bibliotekets magasin. I dagsläget finns inte någon frigjord plats eller tomma hyllor för detta, så här måste i så fall en omflyttning ske. Bokbussens magasin skulle kunna samordnas med det äldre bokbestånd som Boken kommer har i magasinet. Det kan komma att behövas en datorarbetsplats här.

Arbetsrum för biblioteksbuspersonal finns i nuläget inte. De alternativ som finns är att använda sig av det nuvarande talboksrummet på plan 2. Ett annat alternativ är barn & ungas arbetsrum på plan 0, men där saknas fönster. På bibliotekets kontorsplan finns för närvarande inga lediga rum.

## **7. Kostnader**

Detta är en sammanställning av de kostnader som vi identifierat när det gäller investering och drift av en biblioteksbus. Uppgifterna är hämtade från de bibliotek vi haft kontakt med under utredningen. Sammanställningen är tänkt att kunna användas för kostnadsberäkning av biblioteksbusverksamheten oavsett val av fordonstyp.

### **Beräkning av investeringskostnader:**

Inköp av fordon, stor buss alternativt lastbil	5 000 000: -
Inköp av fordon, liten buss alternativt lastbil	1 200 000: - (Falun)
Grundbestånd av media, ca 3000 media á 200: -	400 000: -
Teknisk utrustning	50 000: -

### **Beräkning av driftskostnader/år**

Personal:

• Inhyrd chaufför	500 000: -
• Egen anställd bokbusschaufför/biblioteksassistent	400 000: -
• Bibliotekarie	500 000: -

Fordon:

• Drivmedel	
• Service	
• Skatt, försäkring	
• Garageplats	
• Lokalvård	
• Totalt:	150 000: -

Media:

- Mediabudget/år 100 000: -

IT:

- Licens Bookit/år 8 000: -
- Licens låneautomat/år 7 000: -
- Övrigt, Wifi m.m 5 000:-

## 8. Några intressanta idéer

Under våra studiebesök har vi lagt märke till ett antal detaljer och idéer som vi gärna vill ta med oss in i en fortsatt planering. Ett bibliotek använder ett system där det är möjligt att följa fordonets väg på en webbsida i en smartphone etc. Ett annat exempel är att man placerar en låsbar låda för återlämning vid alla hållplatser (Falun). En markis på utsidan skapar större användbar yta under sommarhalvåret. I en buss har man begränsat utrymme och väggar upptas av hyllor. Ett bra sätt att få in ljus är att ha stora takfönster. Belysning på bussens fasad samt i trappan ger ett välkomnande intryck. För att behålla värmen inomhus är en luftsluss i entrén en förutsättning. För marknadsföring och information kan en anslagstavla monteras på utsidan. En del av bussens kaross kan vikas för foliering med information och marknadsföring.

## 9. Slutsats

Som grund för våra slutsatser och förslag har vi tagit hänsyn till ett antal styrdokument, bland annat bibliotekslagen och Gävle biblioteks Biblioteksprogram 2018–2021.

Bibliotekslagen betonar att speciell hänsyn ska tas till prioriterade grupper såsom barn och unga, personer med funktionsnedsättning samt personer med annat modersmål än svenska. Folkbiblioteken ska stimulera och främja till läsning och tillgång till litteratur samt verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning och lärande.

I biblioteksprogrammet lyfts att ett växande Gävle behöver en biblioteksverksamhet som också växer och utvecklas. Det krävs attraktiva livsmiljöer och meningsfulla fritidsaktiviteter för invånarna, såväl i stadskärnan som i stadsdelarna och på landsbygden. Gävle bibliotek spelar en viktig roll för utvecklingen av ett socialt hållbart samhälle. Precis som att en växande stad ställer högre krav på den allmänna infrastrukturen ställer den högre krav på bibliotekens infrastruktur. Folkbiblioteken ska finnas där människor finns.

Några av de åtgärder som nämns är:

- Arbeta för att alla invånare i Gävle har tillgång till folkbiblioteksverksamhet, vilket kräver mer flexibla lösningar. En biblioteksbus för att nå ut i alla delar både centralt och på landsbygd är önskvärt.
- Se över bibliotekens placering i förhållande till hur Gävle växer och utvecklas befolkningsmässigt. För målgruppen barn och unga samt människor med särskilda behov är närhetsprincipen extra viktig.
- Se över bibliotekens möjligheter att erbjuda biblioteksservice på mer flexibla sätt för att nå fler invånare; t.ex. en biblioteksbus som komplement till övrig verksamhet, och olika typer av uppsökande verksamhet.

Skollagen garanterar alla elever tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler, därför har vi valt att inte fokusera på skolan som användare av biblioteksbus.

Vi har även tagit hänsyn till Miljöstrategiska programmet som antogs av Gävle kommun 2013, när det gäller förslag på fordonstyp och drivmedel.

Översiktsplan för Gävle kommun år 2030 visar hur kommunen vill utvecklas genom att skapa attraktiva livsmiljöer och ge förutsättningar för det goda livet för alla. Fler stadsdelar och bostadsområden kräver nya lösningar för invånarnas tillgång till bibliotek.

## 9.1 Detta föreslår vi i Gävle

Med hjälp av de metoder vi använt samt hänsyn tagen till Gävles förutsättningar och behov har vi kommit fram till hur biblioteksbusssverksamheten kan utformas.

För att nå alla kommundelar, i en kommun av Gävles storlek, är det angeläget med en biblioteksbus. Detta bekräftas i stort sett i samtliga rapporter vi tagit del av. Även i de policydokument som styr verksamheten i Gävle kommun framgår tydligt att en biblioteksbusssverksamhet bör startas. Den kommer att bli ett bidrag till en positiv samhällsutveckling och ökad demokrati.

### 9.1.1 Fordon och miljö

För att få den flexibilitet vi anser att biblioteksbusssverksamheten ska ha är ett större fordon en förutsättning. Vi talar då om ett fordon på cirka 12 meter och en vikt upp till 20 ton. Dessa byggs idag på lastbilschassin alternativt på busschassin. Båda har för- och nackdelar. Vilket val vi gör kommer att avgöras utifrån de krav vi ställer vid en upphandling.

Inför en upphandling finns vissa kriterier vi särskilt vill lyfta:

- Bussen bör ha hög fysisk tillgänglighet vad gäller entré, belysning, skyltning
- Belysning på bussens fasad samt i trappan ger ett välkomnande intryck
- En luftsluss i entrén är en förutsättning för att behålla värmen inomhus
- Stora fönster inklusive takfönster för mesta möjliga ljus
- Miljövänlig både vad gäller drivmedel, belysning etc.
- Inredningen ska vara slitstark och av hög kvalitet.

Med ett fullstort fordon finns möjligheten att ha ett bokbestånd i bussen på 3 000–5 000 böcker/media. Det finns möjlighet att erbjuda annan verksamhet som filmvisning, digital första hjälpen, konsumentvägledning, möten. Ett stort fordon ger en bättre miljö både för besökare och personal. Det finns plats både för en liten köksdel samt toalettutrymme.

I Gävle ska alla tunga fordon helst uppfylla miljökravet euro 6. I det miljöpolitiska programmet är det ett mål att Gävle ska vara fossilfritt 2020. Vi ska i första hand satsa på biogasdrift, en energiform som är tillgänglig i Gävle. Vi föreslår att bussen även utrustas med solceller som komplement till elförsörjningen.

### 9.1.2 Utrustning och innehåll

En ny biblioteksbus ska utrustas med den moderna teknik som finns att tillgå. Det ska vara en bra arbetsmiljö för personalen på bussen och tekniken ska inte lägga begränsningar för verksamheten. Ambitionen bör vara att samma service som på ett närbibliotek ska kunna erbjudas.

En popoutfunktion innebär att bussen kan göras rymligare invändigt vid till exempel teaterföreställningar och filmvisningar. Även möjlighet till sittplatser behövs, till exempel sittdynor för barnen. Takfönster släpper in ljus i bussen samtidigt som det inte stjäl yta från väggarna. Inredningen bör vara så flexibel som möjligt med till exempel utbytbara bokvagnar och flyttbara hyllplan. En luftsluss gör att ytterdörrarna kan stå öppna utan att det blir utkyllt inomhus.

Utvändig utsmyckning ska inte vara specifikt barninriktad då bussen riktar sig till alla åldrar. Hudiksvall har bjudit in ett antal konstnärer att lämna in förslag, det tycker vi är en bra lösning. Vi föreslår markiser, utvändiga högtalare samt utemöbler som bidrar till att skapa ett rum utanför bussen.

För besökare ska finnas en självbetjäningsautomat för utlån och återlämning. Två arbetsstationer för personal krävs samt möjlighet till kopiering och utskrifter. Wifi ska finnas på bussen. Vi föreslår även projektor och filmduk för filmvisningar.

Biblioteksbussen ska ha en egen mediabudget och ett eget mediebestånd i nivå med ett mindre närbibliotek. Ett nytt och fräscht medieutbud med tonvikt på barn.

### 9.1.3 Verksamhet

Barn och unga är en av bibliotekens prioriterade grupper. Med tanke på detta anser vi att förskolan är en given målgrupp för en biblioteksbus. I förskolan når man i stort sett alla barn dagtid. De svar vi fick från förskolecheferna var samtliga mycket positiva. I flera av svaren framhölls vikten av högläsning och att den kommande läroplanen för förskolan pekar ut detta som ett viktigt område. Det finns även intresse för sagostunder, musik och teater i bussen. Många förskolor har också svårt att ta sig till närmaste bibliotek. En biblioteksbus innebär att barnen kan följa med in i bussen och själva välja böcker. Vi föreslår att så många förskolor som möjligt får ta del av biblioteksbussen. Förmiddagar och tidiga eftermiddagar är den lämpligaste tiden på dagen, gärna ett stopp på 45 minuter var fjärde vecka.

Skolan har ett eget ansvar att tillhandahålla bibliotek för sina elever, därför föreslår vi inte att biblioteksbussen ska besöka skolor.

Målgrupperna för en biblioteksbus bör framförallt vara de som av olika anledningar kan ha svårt att ta sig till biblioteket. Därför kan även trygghetsboenden vara tänkbara målgrupper, dock är den boendeformen ännu inte så utbyggd i Gävle ännu. Kriminalvård med fängelse och häkte är en annan verksamhet som passar för biblioteksbussen. Den verksamhet som nu sköts från biblioteket skulle då kunna utföras enklare via biblioteksbussen.

Biblioteksbussen har en mycket stor social funktion och spelar en viktig demokratisk roll då även områden utanför stadskärnan får ta del av kommunal service. Vi ska hitta naturliga centrum och mötesplatser utanför Gävles tätort, där bussen kan göra längre uppehåll (2–3 timmar) för att kunna fungera mer som en bibliotekslokal istället för att besökarna ska passa en tid på 15–20 minuter. För den här typen av stopp föreslår vi platser där det saknas biblioteksservice på nära håll men där det finns någon typ av central samlingspunkt. Exempel på sådana platser är Bönan, Björke, Trödde och Furuvik. Med längre stopp blir det också möjligt att erbjuda annan verksamhet i bussen såsom digital hjälp, samhällsinformation, kulturarrangemang med musik, teater, film eller högläsning.

Kontinuitet är viktigt för att bedriva en bra biblioteksbusverksamhet. Samtidigt är bussens unika flexibla möjligheter något som ska utnyttjas. Därför föreslår vi att det lämnas fria dagar i bussturlistan för att kunna använda bussen för spontana besök, projekt och deltagande i olika evenemang såsom idrottstävlingar och kulturevent. Bussen blir då ett sätt att marknadsföra biblioteket. Det är viktigt att bussen har kapacitet att köras och bemannas även sommartid, under lov och helger. Den skulle kunna användas för de lovaktiviteter som Gävle kommun anordnar. Bussen ska också kunna hyras ut till externa aktörer.



Teknikdrop-in och digital verkstad är något som är aktuellt just nu och ett av bibliotekens uppdrag. Men vi ser också att många biblioteksbusar som provat detta har svårt att locka intresserade deltagare. Det är möjligt att i projektform arbeta med detta under begränsade perioder och då rikta sig mot specifika bostadsområden och målgrupper. Då är det viktigt att personalen som deltar har de kunskaper som krävs inom teknik, pedagogik och språk. Det behöver inte vara bibliotekspersonal utan man kan söka andra samarbetspartners.

#### 9.1.4 Driftsformer och organisation

En övervägande majoritet av kommunerna äger själva sin biblioteksbus. Vi anser att Gävle bibliotek själva ska upphandla och äga sitt fordon. Förvaring, underhåll och skötsel av fordonet måste upphandlas externt. Idag finns ingen möjlighet att få detta inom Gävle kommuns egen verksamhet.

Det är idag brist på chaufförer med den kompetens som krävs för att köra tunga fordon. Vi föreslår att Gävle bibliotek upphandlar den tjänsten från externt transportföretag. Detta minskar sårbarheten som finns med egen anställd chaufför.

Chauffören ska även fungera som bibliotekspersonal i och i anslutning till bussen. Beträffande övrig personal är bokbussverksamheten storleksmässigt att jämföra med ett närbibliotek. För att kunna underhålla och utveckla verksamheten krävs minst två heltidstjänster. Utöver detta behöver övrig personal åka ett antal turer. Ett bra exempel vi stött på är att biblioteksbusen organisatoriskt placeras i en avdelning för uppsökande verksamhet. Vi förordar att bussen används även under sommaren och att personalresurser finns för detta.

I dagsläget finns ingen optimal lösning för biblioteksbusens hemvist. Bästa förutsättningen har Stadsbiblioteket. Där finns en lastkaj och möjlighet att stanna under kortare tid. Stadsbiblioteket har också ett bokmagasin som kan rymma en del böcker för verksamheten. Vi bedömer också att där finns störst möjlighet att lösa frågan om ytterligare arbetsrum. Alternativet är biblioteket i Andersberg. Där finns en lastkaj i anslutning till biblioteket. Där finns idag ingen plats för magasin eller arbetsrum. Det kan möjligen lösas i samråd med intilliggande verksamhet.

#### 9.1.5 Kostnader

Enligt det förslag vi förordar blir kostnaden enligt nedan. Det går naturligtvis inte att ange en exakt kostnad utan det blir mer en uppskattad summa.

##### **Investering**

Fordon, större modell, cirka 12 m.	5 000 000: -
Teknisk utrustning låneautomater, IT	50 000: -
Grundbestånd media	400 000: -

**Summa: 5 450 000: -**

##### **Drift/år**

Personal:

• Inhyrd chaufför	500 000: -
• Bibliotekarie 2 heltidstjänster	1 000 000: -
• Övrig personal	400 000: -

Fordon:

- Drivmedel
- Service

• Skatt, försäkring	
• Garageplats	
• Lokalvård	
• Totalt:	150 000: -
Media:	
• Mediabudget/år	100 000: -
IT:	
• Licens Bookit/år	8 000: -
• Licens låneautomat/år	7 000: -
• Övrigt, Wifi m.m.	5 000: -
<b>Summa:</b>	<b>2 170 000: -</b>

## 10. Avslutning

Denna rapport ska delges till Kulturrådet, som en redovisning av projektet. En ny ansökan för att söka medel till år två ska göras under perioden 7 mars-4 april 2019 till Kulturrådet. Där kommer vi särskilt att understryka nyttan med en biblioteksbus för prioriterade grupper samt möjligheten att öka utbud och tillgänglighet till biblioteksverksamhet i Gävle kommun. När medel för investeringen beviljats, kan upphandlingsarbetet sättas i gång. Detta har vi ännu inte påbörjat. Förhoppningsvis kan detta ske vår/sommar 2019.

Om upphandlingen blir klar under hösten kan byggandet av bussen påbörjas våren 2020 och pågå under våren. Kontinuerliga kontakter med fordonsleverantören kommer att krävas och även besök på plats under byggtiden.

Parallellt med detta behövs på hemmaplan avtal med transportföretag skrivas och lokaler anpassas. Biblioteket måste bygga upp ett grundbestånd av medier till bussen och teknislösningar måste förberedas. Den personal som ska arbeta med biblioteksbusverksamheten bör involveras i ett så tidigt skede som möjligt. En uppskattning när verksamheten kan starta är allra tidigast hösten 2020. De bibliotek vi har talat med angående tidsplan säger ett och ett halvt år, och då har det handlat om inköp av buss till en befintlig organisation. För Gävles del ska en hel verksamhet byggas upp, så eventuellt är tidsplanen optimistisk.

Vi anser att den bästa lokaliseringen för en biblioteksbus är i Stadsbiblioteket. Det är önskvärt med en anpassning av befintlig byggnad. Lastkajen bör ses över och få en mer anpassad anslutning till huset. Det behövs funktionella lokaler för arbetsrum och till förberedelse för omlastning av bussen. Det behövs tillräckligt med utrymme för ett mediabestånd. Vid planering av ett nytt stadsbibliotek måste hänsyn tas till dessa frågor.

Ett grundbestånd av media (ca 4–5000 titlar) behöver byggas upp för verksamheten med tonvikt på litteratur för yngre barn men även aktuell skönlitteratur och populärfakta för den vuxna målgruppen. Framförallt tryckt media men även småbarnsfilm samt ett antal tidskrifter för utlån bör finnas. En del media kan eventuellt omlokaliseras från andra biblioteksenheter till bussens grundbestånd.

Vi har lämnat förslag på biblioteksbusens inriktning beträffande vilken typ av hållplatser den ska besöka. Vi har inte gjort en detaljerad turlista. Implementering av biblioteksbusen i verksamheten kan planeras parallellt med upphandlingsprocessen.

Utgångspunkten för detta arbete var det uppdrag vi fick från bibliotekets ledningsgrupp att göra en förstudie där flera olika aspekter kopplade till införande av en biblioteksbus skulle utredas och beskrivas. Frågeställningarna finns i detalj under kapitel ett och vi anser nu att vi har besvarat dessa.

## 11. Litteratur och källor

### Tryckt material:

**Andersson, M. & Skot-Hansen, D.** Det lokale bibliotek : afvikling eller udvikling, (1994)

**Andersson, T., Jonsson, A.** Bokbussens värde och funktion : En kvalitativ intervjuundersökning med bokbussanvändare och bibliotekspersonal, 2009

**Bibliotekslag** (2013:801)

**Biblioteksplan 2025**

**Biblioteksprogram för Gävle kommun 2018-2021**

**Erfarenhetsrapport** Förstudie om digitala mediebussar på biblioteken i Östergötland. Petra Nordin, Regionbibliotek Östergötland, 2018

**En framtida biblioteksbus i Motala** – ett bidrag till ett demokratiskt samhälle. Eva Bergstedt, 2017

**Förstudien Digital mediebus i Östergötland.** Rapport, Regionbibliotek Östergötland, 2017

**Hej bokbussen!** Bokbussens roller i Västerås, My Pärsson, Kandidatuppsats, Linnéuniversitetet, Kalmar Växjö, 2017

**Miljöstrategiska** programmet, Gävle kommun, 2013

**Mångspråkig mediebus i Motala,** Förstudierapport, Motala bibliotek. Sammanställd av projektledare Lillemor Engholm Guy, 2017

**Ornholt, R.** Mobile Libraries in the Scandinavian Countries, 2001

**Projekt Digital mediebus,** En studie om digital delaktighet i Hageby och Klockaretorpet, Julia Engström och Elin Wihlborg, Linköpings universitet, 2016

**Simrishamn bytte filialer mot bokbuss,** Stina Loman. Biblioteksbladet 2018:06, s. 29-31.

**Svenne, H.** I samma gamla hjulspår? En utredning om bokbuss i glesbygd, 1995

**Översiktsplan Gävle kommun år 2030** – med utblick mot år 2050 (2016)

### Internet:

**Gavle.se,** Pågående byggprojekt,

<https://www.gavle.se/service-och-information/bygga-bo-och-miljo/planer-och-pagaende-byggprojekt-i-gavle/pagaende-byggprojekt-i-gavle/>

**The Oakland Public Library MOVE**

<http://oaklandlibrary.org/services/cards-and-visiting/oakland-public-library-move>

**LA County Library**

<https://lacountylibrary.org/makmo/>

**Facebook:**

**Bokbussar i Sverige** (sluten grupp) Ett nätverk för erfarenhetsutbyte av bokbussverksamhet.

## 12. Bilagor

### 12.1 Studiebesök, Sundsvalls biblioteksbus Mobibblan 2018-09-17

Mobibblan är från 2015. Det är en Scania med lastbilsbilschassi som körs på biodiesel (HVO).

Tanken var att den skulle köras på biogas men eftersom det endast finns två möjliga tankningsställen i Sundsvall fick man av praktiska skäl avstå från detta.

Den är 12 meter lång och det krävs C-körkort samt yrkesförarbevis för att köra den. Den har ett 25-tons 3-axlat chassi, EU-godkänd. Lastad med böcker väger den 19.5 ton, så det är inga problem att lasta den full, något som kan vara ett problem om man väljer ett lättare fordon. Viktigt att ha i åtanke.

Leverantören av bussen är StepheX, <http://stephex.com/>, ett belgiskt företag och den är byggd i Ungern.

Bussen kan, när den är parkerad, expanderas på bredden så utrymmet inne blir betydligt större. Detta möjliggör att man kan ha andra aktiviteter förutom bokutlåning i bussen och ger mer utrymme när en skolklass är på besök. Det finns konferensbord och stolar att ta fram och en nedfällbar tv-skärm samt golvvärme, pentry och toalett.

Det finns två arbetsplatser i bussen, en i bussen främre del, framförallt för återlämning och hämtning av reserverade böcker. Längre bak en arbetsplats med dator för informationssökning där bibliotekarien arbetar. Det finns en självutlåningsautomat i mitten av bussen. Just den arbetsplatsen är personalen inte nöjda med, eftersom den blivit alltför skrymmande och stjälar onödigt mycket utrymme. Det är dock bra med splittrade arbetsplatser för logistikens skull, när det är många i bussen.

Det finns skrivare och Wifi i bussen. Bussen rymmer omkring 2500 volymer.

Bussen har en hiss på utsidan för rullstolsburna. Placeringen på utsidan är personalen inte nöjd med. Den har haft en del tekniska problem. Eventuellt har den utvändiga placeringen varit orsaken till dessa.

Man önskade djupa hyllor för att inte böcker ska ramla ut vid färd, men de blev för djupa, så det är istället svårt att nå böcker på de övre planen. Däremot är man nöjda med de draglådor som finns, där böckerna står som i tråg.

I Sundsvall förordar man ett stort fordon som det här. Ett mindre begränsar vilken typ av verksamhet som kan bedrivas. De har aldrig känt att bussens storlek har begränsat dem för att den är för stor.

#### Drift:

Bussen ägs av kommunens fastighetskontor, avdelningen för Service & teknik. Bussgaraget finns på ett åkeri utanför centrum.

Service och underhåll av bussen sköts av busschauffören, Service & teknik köper den tjänsten av Kultur & fritid.

Det finns en lastkaj på bibliotekets baksida som dock inte fungerar optimalt eftersom det inte går att köra bokvagnar från magasinet ut i bussen.

Det finns både för- och nackdelar med att inte äga fordonet själv. Ett plus är att all administration sköts av fastighetskontoret. Ett minus är att det kan bli missar i informationen, det är viktigt att ha en ansvarig på plats på biblioteket som har koll på fordonet och kontakter med serviceavdelningen.

#### Personal:

Bokbussens personal ingår i enheten för läsfrämjande, totalt tre heltidstjänster fördelat på fler personer. Huvudansvarig bibliotekarie arbetar 60 % med bokbussturer samt medieinköp, övriga bibliotekarier åker enstaka turer. Det är två personer som kan köra bussen, en på heltid samt en inhoppare.

Personalstyrkan är otillräcklig, och det är svårt att få tid för långsiktig planering och utveckling av verksamheten. De som bara åker med enstaka turer blir inte så engagerade i verksamheten eftersom de även har andra ansvarsområden. Det är även sårbart vid sjukdom etc. speciellt när det gäller chaufför.

#### Turlista:

Bussen kör måndag-torsdag dagtid plus en kväll i veckan.

Fredagar är körfria. Då finns det möjlighet att delta i speciella aktiviteter men även tid för fordonsservice.

Man har alla typer av hållplatser. Även när man står vid skolor är det öppet för vem som helst att kliva på. Undantaget är två friskolor som köper tjänsten, då är det endast skolan som får nyttja bussen. På två orter; Sidsjön och Bredsand fungerar man mer som ett närbibliotek, och står under en längre tid, omkring 4–5 timmar, på samma plats.

Turlistan gäller under skolterminerna. Sedan körs den även en månad på sommaren till badplatser och liknande. En vecka höst och vår är det uppehåll i turlistan. Då körs istället "Mobibblan on tour" med speciella aktiviteter som att delta i olika evenemang, såsom fotbollsturneringar, temadagar etc.

Verksamheter som har erbjudits förutom vanlig biblioteksverksamhet: kulturprogram, trubadur, energirådgivning, språkcafé. Plats för ett tjugotal sittande personer vid arrangemang.

Jämfört med deras gamla bokbuss har de nu en betydligt bredare verksamhet. Däremot saknas ofta tiden för planering.

Mediabudgeten ligger på 80-90 000: - för barn och 50-60.000: - för vuxen per år.

#### Inköp och upphandling:

Kommunens inköpsavdelning hjälpte till med upphandlingen.

Man började med att göra en råkiss på vilken typ av buss man ville ha. Sedan bjöds fyra tänkbara leverantörer in där biblioteket presenterade sina önskemål och man hade en diskussion om vad som var möjligt. Därefter skrevs kravspecifikationen till upphandlingen.

## 12.2 Telefonmöte Ljusdals bibliotek 2018-09-28 samt studiebesök 2018-11-16

Birgitta Sandqvist-Andersson

Ljusdal har byggt sitt fordon på ett chassi från lastbilstillverkaren DAF. Det finska företaget Conlog har byggt fordonet.

Man menar att ett lastbilschassi är enklare att inreda. Man får även fördelen med ett plant golv invändigt. Lastbilschassin är byggda över hjulen till skillnad från bussar. Andra fördelar är man får dörrar på båda sidor i förardelen. Nackdelen är att man får ett högre fordon med ett steg till i trappan. För att underlätta tillgänglighet används en lift. Ingen ramp för anslutning mot lastkaj finns. Liften måste användas även för bokvagnar.

Bussen är utrustad med takfönster, vilket ger ett ljus och välkomnande intryck. I bussens bakre del har man använt utrymmet ovanför motorn till en läsplats i flera trappsteg, den kan även användas som sittplats vid sagostunder, teater och liknande.



Man valde inte en popout-funktion. Det ansågs för riskabelt driftmässigt, men valdes även bort av kostnadsskäl. Dessutom kräver det större plats vid hållplatser.

Det är ett fullstort fordon, 12 m. Ett krav var möjligheten att använda ett miljövänligt bränsle, HVO-diesel. Kostnad totalt med inredning är 4,2 milj.

Den levererades i oktober 2018 och invigdes den 2/11.



Man har utrustat fordonet med RFID (ingen självutlåning), 2 st. datorer på varsin disk. Man överväger att erbjuda iPads för utlån. Man planerar för att kunna ha filmvisning, bord för möten, mindre arrangemang.

Biblioteket äger fordonet. Den anställda chauffören sköter och planerar service, underhåll, besiktning etc. Ett garage finns i stan, dock inte i anslutning till biblioteket.

Chauffören arbetar med biblioteksbusverksamhet 75%. Ytterligare en person 75%. Utöver det följer en bibliotekarie med på turerna.

Den huvudsakliga inriktningen på verksamheten är besök i glesbygd, framförallt på skolor och förskolor.

Man har idag inget samarbete med andra kommuner.

Upphandlingen gjordes med hjälp av Inköp Gävleborg.

Inför själva upphandlingen träffade man tänkbara leverantörer.

### 12.3 Faluns bokbil 2018-10-02

Falun hade tidigare en traditionell stor bokbuss, men när det var dags att byta ut den, valde man en mindre lastbilstyp, främst pga. av att det var svårt att rekrytera chaufförer med rätt behörighet. Bilen är från 2016, och har varit i gång sedan januari 2017.

Tanken från början var dessutom att man endast skulle ge service åt förskolor och då var ett mindre fordon tillräckligt. Dock ändrades förutsättningarna när inköps- och byggprocessen redan var i gång. Fyra mindre bibliotek lades ner, och för att kompensera dessa platser bestämdes att bokbilen även skulle åka till dessa platser och göra ett längre stopp, tre timmar/vecka.

Nu åker bilen på förmiddagar till förskolor (totalt 50 stycken), därefter åker den in till stadsbiblioteket för ett uppehåll och personalbyte. Sedan åker bilen till någon av de fyra byarna där den alltså står i tre timmar. Fredagar är körfria.

Inför kvällsturen byter man ut några bokvagnar i bilen, så man även kan erbjuda en del vuxenlitteratur. Eftersom man kan ha så pass lite böcker med sig, är det många låntagare som reserverar de böcker man vill ha i förväg och hämtar upp dem när bilen kommer.

Bilen har sommaruppehåll från midsommar-augusti. Ibland deltar bilen i olika evenemang på stan, festivaler etc.

Det är två ordinarie personal som kör bilen, sedan är det ytterligare två personer som kör varsin eftermiddagstur/vecka. Det är alltid ensambemanning.

Det finns ingen toalett i bilen, inte heller något pentry eller mikro. Enligt personalen går det bra eftersom de är ute så korta turer. Toalettbesök brukar de ordna på någon affär eller förskola.

Bibliotekets vaktmästare sköter städning och service av bussen.

Garaget ligger en halvtimmes promenad från biblioteket, och eftersom personalen byts ut efter halva dagen blir det en del logistik att ta sig till och från garaget.

För att lasta i och ur bussen, köra bokvagnar etc. använder man den handikappramp som finns i bussen och lägger från dörr till dörr. Det är dock ganska tungt att köra vagnarna.

Bussen har ingen egen parkering utanför biblioteket utan kan behöva flytta på sig om det kommer varutransporter och liknande.

Vi inköpet vände man sig till det i kommunen redan upphandlade bilbolaget. De rekommenderade då Hoffmans karosseri i Nykvarn, en firma som tillverkar ambulanser och liknande. De hade aldrig tidigare byggt en bokbil men var väldigt tillmötesgående och positiva att samarbeta med. Ett problem var dock att de ibland på eget bevåg hittade på egna lösningar, när det inte gick att göra så som ritningen beskrev, utan att samråda med biblioteket.

Bilen kostade 1,2 miljoner kronor. Sedan tillkom kostnad för en reklamfirma som gjorde stripningen av bilens utsida. Motivet är gjort av Stina Wirsén.

Det var viktigt för biblioteket att bilen var lätt. Därför har mycket aluminium använts - det är både hållfast och lätt. Värmen i bilen är bra. Det fanns en farhåga att batteriet inte skulle räcka till elförsörjningen, så därför sattes ett elverk in i bussen. Något som visade sig inte skulle behövas, och eftersom den vägde väldigt mycket togs den bort. Däremot är den låda som den monterades i kvar och tar ganska stor plats.

Bussen får maximalt väga 3,5 ton och vikten är ett problem. Den får inte väga för mycket eftersom det ska gå att köra den med vanligt körkort, och de ligger nära gränsen för det tillåtna.

Bokvagnarna i bilen är personalen inte nöjda med, fastsättningen är dålig och troligen måste det hela göras om. Flyttbara hyllor var ett önskemål vid byggandet, men gick inte att genomföra.

Fördelen med en bil, som personalen ser det, är att den är mycket lättkörd, kommer fram överallt och kan parkeras var som helst, t.ex. nära förskolorna.

## 12.4 Hudiksvall

Möte med Johan Anderung, 2018-10-02

Leveransen av den nya biblioteksbusen/-fordonet beräknas till april 2019.

Det är byggt på ett lastbilschassi, Volvo, av full längd, cirka 12 m. Det finska företaget Conlog har byggt fordonet. Det är utrustat med bakhjulsstyrning, solpaneler på taket. Man har även monterat en dragkrok för framtida behov. Drivmedel är diesel. En markis finns monterad.

Det finns plats för två passagerare i fordonet. Tanken är att man ska kunna ta med t ex konsumentvägledare för utökad service till glesbygd. Man har förberett för att kunna ha teater, filmvisning etc. med projektor och filmduk.

Man menar att lastbilschassit har fördelen att golvet blir plant. Nackdelen är att man får ett högre fordon med en längre trappa.

Man driftar fordonet helt själv. Det sköts av den chaufför som är anställd av biblioteket.

Hyllorna är konstruerade för att enkelt kunna flyttas ut och hanteras.

Förutom chauffören arbetar en biblioteksassistent samt en bibliotekarie halvtid med verksamheten.

Man kommer att köra på ett fem-veckors schema där den femte veckan viks för evenemang. Fredagar är en körfri dag.

För dekoren kommer tre konstnärer att bjudas in för att lämna förslag. En grupp kommer sedan utse ett vinnande förslag.

## 12.5 Studiebesök Lindesberg 2018-11-12

Lindesbergs buss är ny för 2018 och togs i bruk i augusti. Det är kommunens fjärde biblioteksbusss sedan starten på 1970-talet.

Det är en stor buss byggd i Finland av Kiitokori, ett företag med stor rutin på att bygga biblioteksbusssar. Den föregående bussen Lindesberg hade var en liten modell, som visserligen hade fördelen att kunna köra överallt och ända fram till dörren hos brukarna men hade begränsningar i kapacitet.

Bussen körs på HVO diesel. Den är 11 meter lång, vilket är en standardlängd, och väger 17 ton. Den kostade 4,4 miljoner kronor i inköp, därtill kom kostnad för IT-utrustning och dekor/foliering på bussens utsida, ca 50 000: -.

I entrén finns en luftsluss, vilket gör att värmen behålls i bussen trots att ytterdörren är öppen. Belysning finns både på fasaden och i trappstegen. En annan bra detalj är anslagstavlan på utsidan. Självbetjäningssystem finns, där besökare både kan låna och återlämna media.

Bussen har en popoutdel, som enkelt kan skjutas in och ut. Till skillnad från Sundsvalls buss, är det inte särskilt trångt att vara i bussen även om den är indragen och det är ingen hög kant mellan de olika delarna. Längst bak i bussen finns motorn, och ovanpå den är en soffa byggd.

Biblioteket äger bussen och har en anställd chaufför på heltid. På bokbussturerna åker man alltid två personer. En bibliotekarie har administrativt ansvar för verksamheten men åker vanligtvis inte med på turerna. Bussen har ett eget mediebestånd med en budget på ca 60 000: -. I biblioteket finns gott om plats för magasin och arbetslokaler. En lastkaj finns men är tyvärr inte optimal eftersom det inte går att rulla bokvagnar mellan buss och bibliotek.

Personalen är mycket nöjd med att ha en stor buss nu jämfört med den lilla. Den har betydligt mera plats. Den är också ett rum med hög komfort där besökarna i högre grad vill vara och uppehålla sig i en längre stund. För personalen innebär den också en bättre arbetsmiljö.



På grund av bussens storlek och tyngd, har man fått ändra på turlistan något. Flera grusvägar tillåter inte så här tunga fordon och framkomligheten blir mer begränsad då bussen inte kommer fram på alla vägar där den lilla bussen kunde åka. Istället för att som tidigare åka ända fram till gårdarna, kommer man nu att göra färre men längre stopp (ca 1–2 timmar) och istället stå vid bygdegårdar och andra liknande platser. Kommunen är vidsträckt och består mycket av landsbygd.

Flera filialbibliotek har lagts ner i kommunen och planen är att man ska besöka dessa områden mer. Barn och unga är den huvudsakliga målgruppen och man kör till förskolor och skolor, även de som är belägna i tätorten.

Andra planer som finns för verksamheten är filmvisning, sagostunder och teaterföreställningar, det finns projektor och filmduk i bussen. Man tänker arbeta med digital delaktighet och även samarbeta med konsumentvägledning och arkiv genom att personal därifrån följer med i bussen vid olika tillfällen.

Lindesberg har ett samarbete med Nora kommun, vilket innebär att Nora kommer att köpa in sig på ett antal biblioteksbussturer i månaden.

## 12.6 Telefonintervju med Linköpings bokbusschaufför Roger, 2018-11-23

Linköpings buss är 10 år gammal. Det är en stor modell, 14,5 meter lång. Storleken är både en för- och en nackdel. Nackdelen är att det kan vara svårt att komma fram överallt i tätorten och till förskolor m.m. Vikten har dock inte orsakat problem på mindre vägar.

Bussen kör mestadels på landsbygden samt till några förskolor i ytterområden.

Tre dagar/vecka kör bussen på förmiddagar till skolor och förskolor. Eftermiddag/kväll kör bussen måndag-fredag ut till landsbygden, förorter samt ibland även till enstaka gårdar.

Besöken är vanligtvis i 14-dagars intervaller.

Kommunen äger bussen. Fram till 2001 ägdes och kördes bussen av lokaltrafiken, men nu är chaufförerna anställda av biblioteket. De arbetar även som assistenter samt sköter service av bussen. Personalstyrkan består av totalt fem personer: två chaufförer/assistenter (+ en inhoppare) och tre bibliotekarier som arbetar heltid med bokbussverksamhet.

Till största delen är verksamheten utlåning av medier. Man har undersökt behovet av annan verksamhet också, till exempel teknikhjälp men har inte funnit någon efterfrågan på det. Kanske är det intressantare för mera stadsnära turer? Den publika dator som tidigare fanns med i bussen togs bort pga. att den aldrig användes och utrymmet behövdes till annat. På skollov har de dock ibland visat film eller haft teaterföreställningar i bussen.

Något man skulle vilja är att komma till fler förskolor. En mindre buss skulle kunna vara ett komplement till den stora och göra att man kunde komma närmare varje förskola, då personalen ofta har svårt att komma iväg någon längre sträcka till bussen.

## 12.7 Frågor och svar angående biblioteksbus från förskolechefer

### Våra frågor

Hej!

På Gävle bibliotek arbetar vi just nu med en förstudie angående behovet av en biblioteksbus i Gävle. Finansiering är sökt från Gävle kommun samt Statens Kulturråd, men vi är fortfarande i en utredningsfas och inget är ännu bestämt.

Eftersom vi tänker oss att barn & unga är en viktig målgrupp i den här typen av verksamhet, vill vi gärna höra om du i egenskap av förskolechef har några tankar och idéer om detta.

Här är några frågeställningar som vi har. Du behöver inte svara på var och en av dem om du inte vill, vi skickar med dem bara för att du ska få en bild av vad vi arbetar med.

- Ser du några behov av en biblioteksbus för förskolans del? Skulle den kunna vara ett tillskott i er verksamhet?
- Vilken typ av innehåll i bussen skulle er verksamhet gynnas av?
- En del kommuner använder sin biblioteksbus även till sagostunder och musik- och teaterföreställningar för barn, är det något som skulle vara av intresse?
- Vilka förskolor inom ditt område skulle kunna vara aktuella? Hur ser det ut med avstånd till närmaste bibliotek, är det gångavstånd eller krävs bussresa?
- Har du några synpunkter på hur ofta en biblioteksbus skulle komma till dina förskolor och hur långt stopp som skulle behövas?
- Andra tankar, frågor eller synpunkter?  
Tack på förhand!

### Svar från förskolechefer

Hej.

Här kommer några tankar från en av bitr. förskolechef.

Tankar om bokbuss:

Ett bra komplement till ordinarie bibliotek. Vi har svårt att komma till bibliotek.

Kan bokbussen köra ut boklådor? Så att barnen får hämta lådan på bussen, de böcker som de beställt. I linje med debatten om vikten av högläsning för framtida förmågor. I linje med nya läroplanen. Spännande att få delta i sagostunder, miniteatrar.

Hej på er!

Jag jobbar som förskolechef i Bomhus och vi är jätteintresserade av en biblioteksbus. Jag har endast två förskolor som har nära till att ta sig till Bomhus bibliotek de kan gå, övriga åtta har det krångligare. De förskolor som ligger i Södra Bomhus kan inte gå för det är för långt med barnen och att ta sig dit via buss blir krångligt för de måste byta buss. De får bokpaket skickade till sig nu utifrån de tema de jobbar med. Skulle vara toppen om barnen fick en biblioteksbus att besöka och låna böcker ifrån de får ju inte den möjligheten som det är nu. Teater är alltid uppskattat av barnen så det skulle vara välkommet. Vi ser bara fördelar och stora vinster för barnen med en Biblioteksbus, 1 timme per förskola skulle vara en bra stopptid.

De förskolor det gäller är: Tranmurs förskola, Pukslagargården, Vikingagården, Hövdingavägens förskola, Masurgården, Nävergården, Solhjulet, Storhagens förskola.

Hej!

Ja det finns ett behov för de yngre barnen i området. För förskolor som ligger i ytterkant på området. Teater o musik även det som bibliotek kan erbjuda. Tummelisagården Apelgården Korpvägen Vallbacksgården. En gång i månaden.

Hej!

Vårt förskoleområde är det geografiskt största området, vi har en stor spridning av förskolor. Vi ser mycket positivt med idén om en biblioteksbus. Högläsning finns utpekad som ett område i den reviderade Läroplanen för förskolan som träder i kraft 1 juli 2019. En satsning görs också från Kulturrådet med inköp av litteratur till varje förskola. Innehåll ser vi naturligtvis barnlitteratur, även faktaböcker från olika områden. Även facklitteratur för pedagoger vore önskvärt. Film kanske vore bra men då krävs antagligen en diskussion om vad/vilket innehåll. Sagostunder och teater, det är ett utvecklingsområde så svar ja. Tidsaspekten och stopptid, det beror på. Kanske 45 min – 1 timme per förskola? 1 g/månad skulle kunna vara bra eller var tredje vecka. I mitt område är det främst Norrsundet, Bergby, Trödje, Björke, Bönan, Åbyggeby och Lindbacka som vore aktuella. Jag har en förskola i Strömsbro som inte har det helt enkelt att ta sig till ett bibliotek. Så länge närbiblioteket finns kvar i Hille så klarar sig övriga ok. Bussresor krävs från 10 av våra tolv förskolor. Det är två

förskolor i Hille som kan gå till biblioteket på Milboskolan. Vi träffar er gärna för vidare diskussion om det finns ett önskemål om det.

### 12.8 Frågor enkät

Dessa frågor användes på den mindre enkät som skickades till biblioteken i: Kungsbacka, Arvika, Västerås, Umeå, Uppsala, Linköping, Simrishamn, Norrköping.

#### **Fordon**

Varför har ni valt den typ av fordon ni använder?

Vilka fördelar respektive nackdelar ser ni med den typen av fordon?

Hade ni vid upphandlingen några krav och diskussioner kring vilket drivmedel som ska användas?

#### **Driftsformer**

Vem äger bussen?

Hur sköts drift och service?

Hur ser personalorganisationen ut?

#### **Verksamhet**

Erbjuder ni annan verksamhet än bokutlåning i bussen?

Har ni satsat på att erbjuda digital teknik? I så fall, hur har det fungerat?

#### **Målgrupper**

Vilken är er huvudsakliga målgrupp?

Hur har ni kommit fram till vilka behov som finns?